Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle 25.10.2023

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2024-2027

Viite: HE 41/2023 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää huomioinaan seuraavaa.

1. Koulutustason nostaminen vaatii yliopistojen perusrahoituksen kasvattamista

Suomalaisten osaamis- ja koulutustaso on 2000-luvulla laskenut suhteessa verrokkimaihin dramaattisesti, ja maassamme on OECD-maiden suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä. **Koulutustason nosto on laajasti tunnistettu välttämättömäksi, jotta osaajapulaan voidaan vastata ja TKI-toiminnan vaikuttavuutta kasvattaa**. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) Sivistyskatsauksen mukaan 50 prosentin korkeakoulututkinnon suorittaneiden tavoite vuoteen 2035 mennessä vaatisi vuodesta 2023 alkaen vuosittain jopa 13 200 opintojen aloittajaa enemmän kuin vuonna 2019. Näin suuri opiskelijamäärän nostaminen edellyttää korkeakouluilta investointeja opetus- ja tutkimus- sekä muuhun henkilöstöön, tiloihin ja infrastruktuuriin sekä palveluihin. Henkilöstön lisäystarve on satoja opetus- ja tutkimushenkilöstön henkilötyövuosia ja satoja palveluhenkilöstön työvuosia.

Unifi pitää hyvänä, että vuodelle 2024 esitetään 11,6 miljoonaa euroa aloituspaikkojen lisäämiseen, mutta toteaa, että lisäys on täysin riittämätön koulutustason nostamiseksi. Yliopistoille aiemmin aloituspaikkoihin kohdennettua määräaikaista ja alimitoitettua rahoitusta päättyy jo vuodesta 2024 alkaen enemmän kuin uutta rahoitusta vuodelle 2024 esitetään. Aloituspaikkojen määrä laskee nousun sijaan.

Koulutusmäärien nostoon pitää panostaa heti riittävästi, ja samalla on aloitettava pitkäjänteisen rahoitussuunnitelman laatiminen koulutuksen laajentamiseksi. OKM:n vuonna 2022 tekemien laskelmien mukaan 50 prosentin tavoitteen saavuttaminen reilun kymmenen vuoden päästä edellyttää lisärahoitusta korkeakouluille 177-190 miljoonaa euroa per vuosi seuraavan yhdeksän vuoden ajan.

Unifi näkee myös merkittävän epäsuhdan aloituspaikkoihin varatun rahoituksen kohdentamisessa. Vuodelle 2024 yliopistoille kohdennetaan 1,6 milj. euroa ja ammattikorkeakouluille 10 milj. euroa, koko hallituskaudelle esitettävän rahoituksen ollessa 41,3 milj. euroa. Unifi haluaa kiinnittää huomiota siihen, että on arvioitu, että osaamis- ja osaajatarve kasvaa entistä enemmän yhä korkeamman osaamisen tehtävissä.

Korkeakoulujen rahoitus suhteutettuna opiskelija- ja tutkintomääriin on laskenut vuosien 2015–2022 välillä yli 20 prosenttia ja Suomen julkinen yliopistorahoitus on kehittynyt heikommin kuin bruttokansantuote koko viime vuosikymmenen. Rahoitus ei ole seurannut opiskelijamäärien kasvua ja kustannustason nousua.

Jos rahoitus suhteutettuna opiskelija- ja tutkintomääriin laskee edelleen, johtaa kehitys koulutuksen laadun laskuun. Unifi kiinnittää huomiota myös siihen, että koulutustoiminnon aliresursointi vaikuttaa negatiiviseti yliopistoissa tutkimukseen käytettävissä oleviin resursseihin. Pitkällä tähtäimellä tämä syö tutkimukseen perustuvan opetuksen laatua entisestään.

Koulutustason nostaminen edellyttää pitkäjänteistä näkymää ja sitoutumista toiminnan suuntaan. Unifi esittää, että asiaa varten perustetaan hallituskaudella parlamentaarinen ryhmä.

2. Yliopistojen valtiorahoitus pienenee

Julkisen talouden suunnitelmassa avoimen korkeakoulutuksen enimmäismaksujen nostamisen ja EU/ETA-valtioiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksujen täyskatteellistamisen (vähimmäismaksujen korotus) ennakoituja tuottoja vastaava summa 35 milj. euroa leikataan korkeakoulujen valtionrahoituksesta vuoteen 2028 mennessä. Unifi huomauttaa, että esitetyt muutokset kasvattavat yliopistojen toiminnan markkinariskiä ja leikattu summa on pois sekä koulutuksen, että kansainvälisten opiskelijoiden opetuksen kehittämisestä, vaikka ennakoidut tuotot toteutuisivatkin, mitä voi pitää epävarmana.

Täyskatteellinen EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksu tulee yliopistojen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön omien arvioiden mukaan vaikuttamaan negatiivisesti kv-opiskelijoiden määrään.

Unifi on kannattanut avoimen yliopiston enimmäismaksujen korottamista ja maksuluokkien kehittämistä, mutta tavoitteena tässä on ollut laajentaa ja kehittää avoimen yliopiston tarjontaa vastaamaan kasvanutta kysyntää. Nyt yliopistoihin kohdistuva leikkaus uhkaa vesittää näitä kehittämismahdollisuuksia. Avoin yliopisto on yksi keino koulutuksen tarjoamiseen eri kohderyhmille, ei ensisijaisesti yliopistojen tulojenhankintakeino.

3. Opintotuen tulisi mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu

Yliopistojen rahoitusmalli ohjaa yliopistoja tukemaan opiskelijoiden sujuvaa valmistumista. Malli palkitsee tavoiteajassa suoritetusta tutkinnosta enemmän kuin yli tavoiteajan suoritetusta tutkinnosta. Kannustimen nostolle on edelleen nousupainetta seuraavalle rahoitusmallikaudelle. **Unifi katsoo, että opiskelijoiden tukijärjestelmän pitää tukea tavoitetta** ja mahdollistaa se, että opiskelijat voivat keskittyä opintoihinsa ja valmistua ajallaan. Unifi katsoo, että opintotuen taso ja kannustimet on mitoitettava tämän tavoitteen mukaisesti. Opiskelijoiden kasvavat huolet toimeentulostaan ja lisääntyvä työssäkäynti voivat vaikuttaa opintojen etenemiseen ja aiheuttaa kasvavaa kuormitusta. Opintotuen kokonaisuudistuksen käynnistäminen lienee perusteltua ja tarpeellista.

4. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K) lisärahoituksen kohdentaminen

4.1. Tieteellisen perustan vahvistaminen

Suomen TKI-järjestelmää vahvistetaan vuonna 2024 muun muassa tohtorikoulutuksen ja Suomen Akatemian lippulaivaohjelman kautta. **Unifi on tyytyväinen siihen, että tärkeään yliopistojen tohtorikoulutuksen pilotointiin kohdennetaan TKI-rahoitusta ensi vuonna 40 milj. euroa ja hallituskauden aikana 262 milj. euroa**. Riittävät panostukset uusien

tohtoreiden kouluttamiseen ovat välttämättömiä, jotta huomattavat T&K-panostukset tuottavat odotetut vaikutukset Suomen talouteen ja kansan hyvinvointiin. Osaajapulan lieventäminen ja osaamisen lisääminen ovat keskisiä keinoja myös ylläpitää Suomen huoltovarmuutta. Yliopistot ovat sitoutuneet uudistamaan ja kehittämään tohtorikoulutusta osana pilotointia.

Tieteellinen tutkimus on pitkäjänteistä toimintaa ja rahoituksen ennustettavuus on keskeinen edellytys vaikuttavalle toiminnalle. Rahoituksen sekä tutkimuspolitiikan ennustettavuudella on myös suuri vaikutus osaajahoukutteluun ja se tukee investointien hankkimista. **On erittäin perusteltua, että Suomen Akatemian valtuuksia ja määrärahoja kasvatetaan tulevina vuosina.** Rahoituksen suuntaamisessa on kuitenkin hyvä olla joustoa, jotta sitä voidaan kohdentaa optimaalisesti keskeisimpiin tutkimuksen tarpeisiin.

Unifi kannattaa, että Suomen Akatemian rahoitusta kohdennetaan vuonna 2024 Lippulaiva-ohjelmaan, tutkimusinfrastruktuureille ja tutkitun tiedon vaikuttavuuteen. Lippulaivaohjelmaan kohdentuvalla 130 miljoonan euron rahoituksella tulee turvata jo muodostettujen lippulaivojen jatko uusien lippulaivojen perustamisen ohella.

Tulevina vuosina rahoitusta tulee edelleen suunnata tieteen tason nousuun, mutta myös nuorten tutkijoiden tutkimuksenteon tukemiseen.

4.2. Yliopistojen ja yritysten T&K -yhteistyö

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisärahoituksella ja erityisesti Business Finlandin lisäpanostuksilla tulee kannustaa elinkeinoelämän ja yliopistojen yhteistyöhön sekä tutkimuksen hyödyntämiseen.

Business Finlandin 92 milj. euron lisärahoitusta arvioidaan käytettäväksi erityisesti yritysten T&K-toiminnan tukemiseen. Lisäksi esillä on ollut uusi rahoitusmekanismi soveltavan tutkimuksen vahvistamiseen. Unifi katsoo, että parlamentaarisessa TKI-työryhmän loppuraportissa tunnistettua **tarvetta yritysten ja tutkimusorganisaatioiden tutkimuslähtöiselle, pitkäjänteiselle yhteistyön lisäämiselle on painotettava selvästi nykyistä vahvemmin Business Finlandin rahoituksessa.** Yhteistyörahoitus on edelleen huomattavasti matalammalla tasolla kuin vajaa 10 vuotta sitten.

TKI-järjestelmämme perustana tulee olla riittävän vahva ja uutta luovaa tutkimuspohja. Suomen TKI-järjestelmän tunnistettu ongelma on se, että järjestelmämme keskittyy kansainvälisessä vertailussa liikaa valmiiden tuotteiden inkrementaaliseen parantamiseen eikä disruptiivisiin innovaatioihin (OECD 2017). Asian korjaaminen edellyttää jatkossa kasvavaa panostusta TKI:n markkinoista kauempana olevaan tutkimuspohjaan sekä yritys-yliopistoyhteistyön intensiteetin kasvattamista.

Merkittävimmät tieteelliset läpimurrot, halutuin koulutus ja mullistavimmat innovaatiot toteutuvat nykyisin pitkälti korkeimman laadun kansainvälisissä verkostoissa, joihin myös merkittävä kansainvälinen TKI-rahoitus kasautuu. Suomen TKI-järjestelmää on kehitettävä niin, että parhaat osaamiskeskittymät saavuttavat kansainvälisen mittakaavan huomioarvon. Business Finlandin T&K-rahoitusta tulee tulevina vuosina kohdentaa etenkin perustutkimuksesta nousevaan pitkäkestoisempaan yhteistoimintaan ja rahoitusta kohdentaa globaalien osaamiskeskittymien rakentamiseen.

T&K-rahoituksen fokus tulee kohdistaa yhteistyöhön, ei toimijoiden väliseen kilpailuun. TKI-ekosysteemin keskuksena on tyypillisesti maailmanluokan tutkimusyliopisto, joka takaa, laadun ja vaikuttavuuden kriittisen massan. Tämä houkuttelee lahjakkuuksia, osaajia, yhteistyökumppaneita ja rahoitusta globaalisti.

4.3. Eurooppalaisen TKI-yhteistyön vahvistaminen

EU-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille **ehdotetaan 35 miljoonan euron määrärahaa**. Rahoituksella kannustetaan korkeakouluja ja tutkimusorganisaatioita osallistumaan aiempaa laajemmin EU:n hankkeisiin.

Unifi pitää EU-vastinrahoitusta erittäin tervetulleena. Suhtaudumme positiivisesti siihen alustavaan ehdotukseen, että vastinrahoitus jaettaisiin toimijoille EU-rahoitusmyöntöihin perustuen eikä esimerkiksi organisaatioiden toimesta yksittäisille hankkeille, joka on ollut hallinnollisesti erittäin raskasta. Unifi kuitenkin esittää huolensa sen suhteen, että laskennallinen malli nojaa näin vahvasti menneisyyteen ja palkitsee jo ennestään vahvoja EU-rahoituksen kotiuttajia. Lisäksi toivomme selkeytystä siitä, mitä jakoperustetta EU-vastinrahoituksen osalta käytetään vuosien osalta. Unifi huomauttaa, että EU:n eri rahoitusohjelmissa saatavilla oleva rahoitus ja sopivat haut vaihtelevat vuositasolla ja tämä voi asettaa organisaatiot eriarvoiseen asemaan, jos myönnöt huomioidaan esimerkiksi vain edeltävän vuoden perusteella. Unifi muistuttaa, että kilpaillun kansainvälisen rahoituksen kotiuttamisen edellytyksenä on lähtökotaisesti riittävän laadukas, oikein resursoitu ja pitkäjänteinen kansallinen T&K-toiminta.

Pitkäjänteisen tutkimuskapasiteetin ja kansainvälisen rahoituksen saannin vahvistamiseksi tarvitaan jatkossa T&K- lisärahan kohdennuksia yliopistojen perusrahoitukseen. Korkeatasoinen tutkimus on kilpailukykyisen kehitys- ja innovaatiotoiminnan perusta, sillä yhteiskunnan tarvitsemat uudet sovellukset perustuvat laadukkaaseen ja pitkäjänteiseen perustutkimukseen. Tutkimuksen tason noustessa myös koulutuksen taso kohoaa tutkitun tiedon tullessa laajasti eri koulutusasteiden käyttöön.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Heikki Holopainen
toiminnanjohtaja